

Prof. Grażyna Korpala
Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
Akademii Sztuk Pięknych im J. Matejki
ul. J. Lea 27-29
30-052 Kraków

**Recenzja rozprawy habilitacyjnej dr Tomasza Kozielca
pt. „*Konserwacja i rekonstrukcja XIX-wiecznych fotografii pochodzących ze
zbioru Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Kórnickiej*” i Jego osiągnięć
naukowych oraz ocena istotnej aktywności naukowo-artystycznej ,
sporządzona w trybie przewodu habilitacyjnego.**

Recenzja została sporządzona w ramach postępowania habilitacyjnego. Kryterium oceny stanowił art.16,18a, 2 ustawy z dn.14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki oraz Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września w sprawie szczególnego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora , a także Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego .

Dorobek dydaktyczny i naukowo-artystyczny na podstawie przedstawionych materiałów.

Dane osobowe i działalność dydaktyczna

Dr Tomasz Kozielec uzyskał tytuł magistra sztuki w 2002 roku na kierunku Konserwacja i Restauracja Dzieł Sztuki w zakresie konserwacji i restauracji papieru i skóry na Wydziale Sztuk Pięknych w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W tym samym roku rozpoczął studia doktoranckie. W 2006 roku obronił pracę doktorską uzyskując tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o sztuce na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu.

Promotorem pracy pt. *Właściwości XIX- i XX- wiecznych papierów drukowych odkwaszanych wybranymi metodami masowymi*” była prof. dr hab. Alicja Strzelczyk. Recenzentami w przewodzie doktorskim byli dr hab. Paweł Wandelt prof. Politechniki Łódzkiej i dr hab. Maria Poksińska z UMK . Od 2007 roku do chwili obecnej jest zatrudniony w Zakładzie Konserwacji Papieru i Skóry początkowo jako asystent, a od 2009 roku na stanowisku adiunkta. Prowadzi zajęcia dydaktyczne, wykłady, ćwiczenia oraz praktyki zawodowe dla studentów Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry, a także ćwiczenia i wykłady dla studentów bibliotekoznawstwa i studentów kierunków artystycznych oraz laboratorium dla studentów archiwistyki. Przekazuje wiedzę oraz własne doświadczenia i opracowania z zakresu technologii papieru, technik fotograficznych, konserwacji fotografii, materiałów archiwalnych, jak również introligatorstwa artystycznego. Prowadzi seminaria magisterskie oraz pełni funkcję promotora prac dyplomowych i magisterskich. Był promotorem 8 prac magisterskich,

4 prac dyplomowych, a także recenzentem 18 prac magisterskich. Prowadzi warsztaty i uczestniczy w organizacji Toruńskiego Festiwalu Nauki i Sztuki.

Ocena działalności naukowo- artystycznej

Osiągnięcia naukowe i artystyczne Tomasza Kozielca skupiają się wokół konserwacji obiektów powstałych na wielu rodzajach papierów o bardzo zróżnicowanym składzie, strukturze, barwie, zdobieniach, wykończeniu powierzchni i zabezpieczeniach np. w postaci tłoków czy znaków wodnych. Wprowadzone w XIX i XX wieku zmiany w technologii, jak stosowanie nowych barwników do wyrobu tuszy, atramentów, barwienia włókien czy też technik powielania na masową skalę nowych odbitek graficznych i odbitek fotomechanicznych, map oraz dokumentów, kreowały wciąż nowe problemy wymagające kolejnych badań i konserwatorskich rozwiązań. Szczególne miejsce w tych opracowaniach miały rejestry obozowe z II wojny światowej i korespondencja więźniów. Ten obszar zainteresowań habilitanta zaowocował imponującą ilością prac badawczych i ciekawych, nowatorskich dokonań praktycznych. Należy jednak podkreślić, że dominującym tematem w działalności naukowo artystycznej była i jest konserwacja fotografii. Autor specjalizuje się w konserwacji fotografii na podłożach papierowych, tworzonych najczęściej z użyciem soli srebra, soli żelaza i chromu. Swoją uwagę skupia na opracowaniu metod konserwacji odbitek albuminowych, solnych, kolodionowych, srebrowo- żelatynowych, gumowych, cjanotypów oraz wykonanych w technice tzw. *Van Dycka*. W kręgu jego badań były także negatywy na podłożu szklanym oraz podłożach sztucznych. Dokonania w tym zakresie są imponujące. Były to fotografie pochodzące ze znanych zakładów fotograficznych Torunia, Warszawy Łodzi,, Wilna, Poznania czy Paryża, zbiory fotografii z kolekcji prywatnych i instytucji państwowych np. Archiwum Państwowego w Warszawie, Toruniu czy Biblioteki Kórnickiej PAN. Przedmiotem prac badawczych były także inkunabuły, starodruki, rękopisy, oprawy oraz obrazy na różnych podłożach, dekoracje teatralne, wyposażenia dla koni, kurdybany, jak również żydowskie przedmioty kultu. Wśród badanych obiektów zabytkowych między innymi były; list Mikołaja Kopernika do kapituły Warmińskiej, Złoty Kodeks Gnieźnieński z XI w. czy dokument lokacyjny Miasta Krakowa wystawiony przez Królową Jadwigę i Bolesława Wstydlivego.

Dr Tomasz Kozielec udzielał konsultacji i brał udział w zespołach konkursowych. Wykonał ekspertyzy i raporty dotyczące obiektów przechowywanych w zbiorach polskich (42) a także dla Landesmuseum für Kunst und Kultugeschichte w Münster. Recenzował publikacje w czasopismach krajowych i międzynarodowych.

Opublikował liczne prace poświęcone wspomnianym zagadnieniom, zwłaszcza technikom fotograficznym, ich trwałości i konserwacji. Nie sposób wymienić tu wszystkie wykonane i udokumentowane prace po uzyskaniu stopnia doktora. Wystarczy wspomnieć, że był autorem 34. i współautorem 13. artykułów w recenzowanych czasopismach krajowych i zagranicznych wymienionych w wykazie ministra właściwego do spraw nauki oraz był współautorem dwóch publikacji w czasopismach umieszczonych na *Liście filadelfijskiej*. Był autorem rozdziałów w 3. monografiach naukowych poświęconych problematyce konserwacji papieru wydanych w wersji angielskiej, 1. w wersji polskiej oraz 3. polskojęzycznych dotyczących fotografii (punktacja ministerstwa) i 3. poza punktacją. Nadto 28 innych publikacji w czasopismach specjalistycznych, Zeszytach Naukowych UMK i materiałach pokonferencyjnych. Bogatą listę publikacji wzbogacają projekty i prace realizacyjne prowadzone w przy dużej klasy obiektach o różnorodnej skomplikowanej problematyce konserwatorskiej, materii, rodowodzie i historii.

Dokumentacje wykonane po 2010 roku dotyczą głównie dzieł sztuki na papierze, dokumentów i fotografii. Jest to lista 21. zrealizowanych prac konserwatorskich.

Tomasz Kozielec jest także autorem dzieł artystycznych, które eksponował na 4. wystawach indywidualnych i do których osobiście opracował katalogi. Uczestniczył również w wystawach zbiorowych. Za swoją pracę otrzymał wyróżnienie w międzynarodowym konkursie fotografii mikroskopowej Nikon Small World w 2012 roku.

Uczestniczył w konferencjach krajowych i zagranicznych, wygłaszając referaty, jak również prezentując postery. Uczestniczył w 5. komitetach organizujących konferencje. Realizował projekty i granty. Wchodził w skład zespołów w UMK nagrodzonych i wyróżnionych Nagrodami Rektorskimi. Wspomnieć należy o stałej współpracy z Pracownią Analiz Instrumentalnych Wydziału Chemii UMK i współpracy z firmami zagranicznymi zajmującymi się masowym odkwaszaniem. Tomasz Kozielec należy do aktywnych popularyzatorów prezentowanej przez siebie dziedziny.

Podsumowując artystyczno-naukowe dokonania dr Tomasza Kozielca należy podkreślić umiejętność wykorzystania wszystkich elementów, wpływających na właściwe zrozumienie procesu konserwacji tak delikatnej materii obiektów zabytkowych, jakimi są obiekty na podłożu papierowym, szczególnie fotografii, tak w świecie wartości, jak i w świecie człowieka, elementów, które pozwalają analizować dzieło w różnych aspektach i na różnych płaszczyznach. Dorobek naukowo artystyczny Habilitanta posiada osiągnięcia, które stanowią ważny wkład w rozwój dyscypliny konserwacji dzieł sztuki.

Recenzja rozprawy habilitacyjnej dr Tomasza Kozielca pt. „*Konserwacja i rekonstrukcja XIX-wiecznych fotografii pochodzących ze zbioru Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Kórnickiej*”

Na wstępie należy stwierdzić, że praca habilitacyjna spełnia wymogi formalne i odpowiada tytułowi. Przedmiotem badań i konserwacji był zbiór zabytkowych fotografii pochodzących z Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Kórnickiej, datowany na lata 1839-1900. Praca w formie wydruku komputerowego pod wyżej cytowanym tytułem prezentuje dokumentację i wyniki prac badawczych konserwatorskich oraz artystycznych. Przedstawiono również opublikowaną pracę w formie katalogu wystawy: Tomasz Kozielec „*Konserwacja i rekonstrukcja XIX-wiecznych fotografii pochodzących ze zbioru Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Kórnickiej*” *Katalog wystawy*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2017, ISBN 978-83-231-3860-0

Katalog w formie książkowej format A4 posiada 87 stron i zawiera tekst wprowadzający oraz osobiste refleksje dotyczące tematu, a także bogaty materiał ilustracyjny wraz z *resume* w języku angielskim i francuskim. Wyniki trwającej 5 lat pracy były upublicznione w formie wystawy na terenie Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Galerii Forum w lipcu 2016 roku oraz w Centrum Targowym Park podczas trwania Targów Toruńskich w październiku 2016 roku, a także w Bibliotece Kórnickiej w sierpniu 2016 roku.

Natomiast szczegółowe opracowanie tematu pracy habilitacyjnej prezentuje oprawiony wydruk komputerowy, ujęty w dwóch tomach i liczący 373 strony.

Tom pierwszy składa się z IX rozdziałów poświęconych kompleksowej konserwacji wybranych fotografii datowanych na drugą połowę XIX wieku. Prace badawcze prezentowane w drugim tomie objęły szerszy zakres obiektów - fotografii datowanych na okres 1839-1900 roku. Prezentowane w rozdziale XI badania to dokumentacja analiz prezentowana w formie tabel, wykresów oraz fotografii i stanowi uzupełnienie rozdziałów od II. do VII. pierwszego tomu. Natomiast rozdział XII, określony niezbyt trafnie jako aneks, to kopalnia wiedzy dotyczącej XIX wiecznej sztuki fotografii. Takie wprowadzenie w podstawowe pojęcia oraz

proces powstawania XIX wiekowej fotografii jest niezbędnym uzupełnieniem zagadnień związanych z autorskimi badaniami, identyfikacją, a zwłaszcza charakterystyką zbioru stanowiącą integralną część pracy. Jest to ważny materiał nie tylko dla szerszego grona konserwatorów ale także specjalistów zajmujących się fotografią, odśladania wiele zagadnień technologicznych związanych z obróbką wybranych fotografii, papierów używanych dla celów fotograficznych, sposobów wytwarzania odbitek albuminowych, solnych, żelatynowych i kolodionowych na podłożu papierowym, a także zagadnień związanych z rekonstrukcją. Istotą tekstu jest autorski komentarz i ocena danej metody. Autor przedstawia zastosowane metody badawcze dotyczące procesu i rodzaju zniszczeń fotografii oraz zastosowane technologie i techniki konserwacji i restauracji fotografii. To nie tylko materiał kompilacyjny, ale przede wszystkim wynik poszukiwań i doświadczeń Autora. Jak już wspomniano prezentacja różnorodnych stosowanych w XIX w. technik fotograficznych posiada autorską ocenę.

Należy podkreślić, że w ramach przeprowadzonych analiz określono technologię i technikę wykonania oraz ocenę stanu zachowania bez mała całego zbioru fotografii tj. 2604 obiektów. Dokumentację badań przekazano Bibliotece Kórnickiej. Jest to bezcenny materiał stanowiący fundament dla dalszych badań i prac konserwatorskich. Wyniki pięcioletniej pracy nad zbiorem fotografii przechowywanych na terenie zamkowym Biblioteki Kórnickiej wniosły wiele nowych rozwiązań praktycznych. Opracowanie metod konserwacji dostosowanych do danych technologii uzyskania fotografii w znacznym stopniu poszerzyło praktyczną wiedzę dotyczącą technik fotograficznych XIX w.

Dysertację otwiera wstęp, precyzujący cel i założenia pracy. Kolejno autor wprowadza w historię zbioru fotografii Biblioteki Kórnickiej, podkreśla jej znaczenie dla kultury Polskiej. Przybliży, a zarazem oddaje poetykę miejsca, opisuje szeroki kontekst powstawania i trwania zbioru, zasługi założyciela zbioru Adama Tytusa Działyńskiego i jego następców. Omawia wybrane grupy fotografii zbioru kórnickiego, tak zebranych w 29 albumach, jak i pozostałych fotografii przechowywanych luzem. Zwraca uwagę na brak opracowań dotyczących zbioru i jego nieprecyzyjne określenie dotyczące ilości czy rodzaju fotografii, poza usystematyzowanym starym zbiorem zdjęć o tematyce rodzinnej, zbiorem rzymskim, fotografii Istambułu czy podróży do Włoch. Charakteryzuje strukturę zbioru techniki i technologie badanych obiektów, wytwory papiernicze ich znakowanie oraz różnego rodzaju odbitki, fotografie malowane, negatywy na podłożu szklanym, metalowym i sztucznym, itd. Autor precyzyjnie analizuje miejsca i warunki klimatyczne ich przechowywania, opisuje stan zachowania badanych obiektów, przechodząc kolejno do opisu metod konserwacji i restauracji wybranych fotografii. Prezentuje rekonstrukcje cyfrowe wybranych obrazów fotograficznych, a także utrwalanie treści obrazu fotograficznego. Rekonstrukcje obrazów fotograficznych głównie na plikach cyfrowych uzasadnia jako najmniej kontrowersyjną metodę z punktu widzenia ingerencji w obraz. Równocześnie przedstawia rekonstrukcje manualne, niezwykle czasochłonne, wymagające dużego doświadczenia praktycznego oraz wyczucia artystycznego. Pozostałe metody ocenia krytycznie. Również utrwalenie treści obrazu przeprowadza z zastosowaniem kilku metod powielania obrazu. Prezentowane w pracy wyniki końcowe konserwacji są imponujące. Praca Pana Kozielca jest doskonałym przykładem uzupełniania i wzajemnego splatania się elementów naukowych z działaniami artystycznymi. Badania klimatyczne, technologiczne, ocena stanu zachowania fotografii, testowanie nowych metod konserwacji fotografii dostosowanych do specyfiki zbioru kórnickiego pozwoliły na realizację prac konserwatorskich, ich artystyczne opracowanie, rekonstrukcje i co najważniejsze - utrwalenie znikającego obrazu fotograficznego. Niezwykle cennym materiałem w prezentowanej pracy jest określenie zalet i wad zastosowanych metod.

Praca habilitacyjna w dużym zakresie uzupełnia dotychczasową wiedzę dotyczącą konserwacji restauracji fotografii. Należy zaznaczyć, że zrealizowane zadanie jest pierwszym kompleksowym opracowaniem zbioru fotografii gromadzonych w Bibliotece Kórnickiej. Znaczenie zbiorów jest niepodważalne dla historii i kultury polskiej. Autor podkreśla ich wartość dokumentującą czasy minione, odzwierciedlającą ówczesne życie w Polsce i na świecie. To nie tylko znaki pamięcią czy pamiątki sentymentalne, to znakomity artystyczny zapis architektury, przyrody, mody i bohaterów oraz portretowych ujęć. To ważny materiał dla badaczy kultury, socjologów i przedstawicieli innych nauk nie tylko humanistycznych. Ogromną wartość realizowanego w praktyce zadania ma utrwalenie treści fotograficznego obrazu, a także odtworzenie XIX wiecznych technologii i technik. Uzyskana wiedza pozwoliła na identyfikację fotografii, dała możliwość określenia rodzaju zniszczeń, i w oparciu o wysunięte wnioski zastosować odpowiednią technikę i technologię konserwacji. Autor prezentując opracowane i zastosowane metody nad odzyskaniem obrazu fotograficznego, sposoby oprawiania fotografii, poszerza wiedzę technologiczną przydatną w dalszym kształceniu specjalistów. Analizując zastosowane metody nad rekonstrukcją spłowiałego nieczytelnego obrazu, wskazuje pilną potrzebę dalszych prac ratujących zbiór fotografii, zwłaszcza prac mających na celu rekonstrukcję nieczytelnych, znikających obrazów uratowanie i utrwalenie ich treści. Habilitant, realizując powierzone mu zadania w tym szczególnym obszarze prac konserwatorskich, udowodnił, że nie wystarczy zdobyta wiedza i doświadczenie badacza, konieczna jest praktyka, a zwłaszcza głęboka empatia do przedmiotu badań i zabiegów konserwatorskich, tylko wtedy można właściwie zrozumieć materię i odnaleźć w niej wartości artystyczne nadane przez twórcę.

Praca jest nowatorska w skali konserwatorskich badań i praktycznych rozwiązań. Szerokie ujęcie tematu przybliżające ratowane fotografii w kontekście analizy warunków przechowywania zbioru, ukazuje także problemy konserwatorskie z perspektywy ich zagrożeń. Wysoko oceniam wnikliwość autorskich badań procesu zniszczeń, zwłaszcza szczegółowych analiz porównawczych zmian optycznych w obrębie obrazu fotograficznego, ukazanego w aspekcie zadań konserwatorskich. Pełny wachlarz zagrożeń fizyko chemicznych i biologicznych oraz problemów technologicznych zmuszał do podejmowania trudnych decyzji konserwatorskich. Autor wykazał praktyczne opanowanie przedmiotu badań i wycucie jego odrębności zaznaczając, że każda technika (...) *żyje swoimi prawami, ma specyficzne zalety, ograniczenia, zalety wyróżniające na tle innych* (...). Ukazał zarazem, że fotografia to nie tylko zabytek, ale także dzieło sztuki.

Skupienie uwagi Tadeusza Kozielca nad kluczowym dla trwałości obiektów problemem warunków przechowywania zbioru jest godne podkreślenia. Nie mniej w opisie szczegółowych zaleceń dotyczących przechowywania oraz lokalizacji zbioru dyskusyjnie jest wyeliminowanie (str.155) cyt. za Autorem (...), „*urządzeń regulujących klimat*” ze względu na ich *tendencję do awarii co może spowodować nagłą zmianę temperatury i wilgotności, w konsekwencji doprowadzić do większych zniszczeń*.(...) Pomieszczenia klimatyczne czy specjalne komory klimatyczne znane i stosowane w świecie spełniają doskonale swoją rolę nie tylko zabezpieczenia zbioru, ale dają także możliwości ekspozycyjne (przykład Sala rycin w Akademii Albertina w Turynie). Ich mankamentem jest kosztochłonność, na co zresztą zwraca uwagę sam autor, nie mniej perspektywa ich zastosowania w przyszłości jest możliwa, a nawet stanie się koniecznością.

Niestety mam uwagi do redakcji, zwłaszcza prezentacji bogatej, liczącej 317 pozycji bibliografii ujętej niewłaściwie jako rozdział X. Prezentowane w układzie alfabetycznym wszystkie pozycje tj. opracowania książkowe, artykuły w czasopiśmie, wygłoszone niepublikowane referaty, strony internetowe, księgi inwentarzowe, słowniki, encyklopedie

czy dokumenty np. zrządzenia, winny być ułożone wg. reguł przyjętych w piśmiennictwie naukowym .

Powyższe uwagi w niczym nie umniejszają wartości prezentowanej pracy nie mniej wymagaj korekty.

Praca Pana Kozielca zmusza do refleksji nad rolą konserwatora we współczesnym świecie, jego szczególnej odpowiedzialności wobec wymagań jakie stawiają przed nim nietypowe zadania wymagające opracowania wciąż nowych metod, tak badawczych jak i wykonawczych, a także indywidualnego podejścia do każdego obiektu, zwłaszcza o tak wrażliwej materii.

Na zakończenie pozwolę sobie przypomnieć, że nie tylko rozległa wiedza konserwatorska, zdobyte umiejętności i praktyka ale także obszar doświadczeń estetycznych oraz refleksji intelektualnej decydują o zachowaniu dzieła sztuki. Autor w tym zakresie zdał egzamin.

Poetyka przebijająca w pracy podkreśla fascynację tematem , empatię Autora do przedmiotu badań i nie pozwala zapomnieć , że konserwacja to nie tylko nauka ale i sztuka.

Podsumowując należy zaznaczyć, że dorobek naukowy , artystyczny i zawodowy dr Tomasza Kozielca, jak i Jego dysertacja habilitacyjna, przyczyniają się do rozwoju dyscypliny konserwacji i restauracji dzieł sztuki. Rozprawę habilitacyjną oceniam pozytywnie, i wnoszę o skierowanie do dalszej procedury..

Kraków 11 kwietnia 2018 roku

prof. Grażyna Korpala